

DJORDJEVIĆ VOJISLAV

RAD U OKRUŽNOM UREDU ZA OSIGURANJE RADNIKA U BANJOJ LUCI

Poslije završetka školovanja u Realnoj gimnaziji u Banjoj Luci upisao sam se u jesen 1921.godine na Filozofski fakultet u Zagrebu. Počeo sam studij slavistike i francuskog jezika, ali zbog materijalnih neprilika morao sam poslije prve godine prekinuti studiranje. Bez stipendije studij nisam mogao nastaviti. Tražio sam zaposlenje i nakon isvjescnog vremena dobio ga u Okružnom uredu za osiguranje radnika. Započeo sam rad 1. januara 1923.godine.

Ekonomske, socijalne i političke prilike u Banjoj Luci i uopšte u cijeloj državi bile su teške. Svom težinom odredaba Obnane i Zakona o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi režim se oborio na Komunističku partiju i revolucionarne sindikate. U borbi protiv radničkih političkih i sindikalnih organizacija režimu su davali punu podršku svonaši, članovi Socijaldemokratske stranke okupljeni oko lista "Zvono", predvođeni Jovom Šmitranom, koji je u to vrijeme boravio u Banjoj Luci. U toku 1922.godine došlo je do konfrontiranja grupe oko Pante Krekića, jednog od istaknutih vođa centrumaša, koji je preuzeo rukovođenje tek obrazovanog Okružnog ureda za osiguranje radnika u Banjoj Luci, a na taj je položaj reflektirao i Jovo Šmitran. Mada su se krajem decembra 1921.godine centrumaši i svonaši u Banjoj Luci na jednoj konferenciji ujedinili, sve je to bilo samo formalno spajanje dvaju savadjenih strana. Taj sukob se završio povlačenjem Jove Šmitrana iz Banje Luke. Pobjedila je grupacija centrumaša u kojoj su bili Pante Krekić, Dušan Balaban, Dragan Golub sa grupom aljedbenika koji su otpali od ilegalne Komunističke partije. Poznato mi je da se banjalučka partijska organizacija već 1921.godine prilagođava ilegalnim uslovima rada i da je aktivno djelovala usmjeravajući aktivnost na obrazovanje Nezavisnih sindikata, koji su ubrzo nakon osnivanja bili zabranjeni. Hapšenja koja su uslijedila nisu spriječila dalje aktivnosti na sindikalnom organi-

zovanju banjalučkog radništva.

Banjalučki centrumaši, članovi Socijalističke partije, postarali su se da dobiju unosne položaje u Okružnom uredu za osiguranje radnika i Radničkoj komori. Rešim je centrumašina davao političku podršku jer je kombinovao da uz njihovu pomoć susbiје uticaj ilegalne Komunističke partije. Osim toga, očekivali su da će socijalistima prići i brojni članovi KPJ, koji su se poslije Obmane pasivizirali. Ali, to se nije dogodilo. Brojnost organizacije socijalista u Banjoj Luci bila je veoma mala, mada im je davana prednost pri zapošljavanju.

Kada sam primljen na posao u Okružni uređ za osiguranje radnika (OUZOR), koji je bio centralistički strukturiran sa Središnjim uredom za osiguranje radnika u Zagrebu (SUZOR) kao svojom maticom. Panto Krekić bio je tada direktor OUZOR-a, a Martin Zrelec njegov zamjenik. Kao službenik u OUZOR-u je bio zaposlen i Franjo Odić, na radu u Banjoj Luci, a i u ekspozituri u Bihaću. Na poslovima referata za bolesnička osiguranja radio je Slavko Lastrić, dok je na poslovima glavnog knjigovodje radio la Cecilija-Cilika Martak. Osiguranjem kroz OUZOR nisu bili tada obuhvaćeni željeznički i rudarski radnici, koji su imali svoje posebne bolesničke blagajne.

Mada sam bio mlad razni činovnik, izabrali su me za člana odbora podružnice Saveza privatnih namještenika, koja je obuhvatala sve činovnike i službenike OUZOR-a u Banjoj Luci, podružnice koja je djelovala u sastavu Glavnog radničkog saveza. Predsjednik podružnice bio je Martin Zrelec. Negdje u drugoj polovini septembra 1923. godine izabrali su me u podružnici da budem delegat na Kongresu Glavnog radničkog saveza u Sarajevu, koji se održavao krajem tog mjeseca.

Došao sam na Kongres kao predstavnik ili delegat iz Banje Luke. Nije mi bilo jasno zašto su baš mene kao mladog činovnika izabrali da budem delegat, i to na Kongresu. Možda sam bio kompromisna ličnost, a da ja o tome nisam ništa znao, jer je bilo logičnije da na Kongres ide iskusnije lice u sindikalnom radu. Sjao sam i sve pažljivo slušao, unosio u bilježnicu šta je ko rekao, odnosno diskutovao. Dobro se sjedam uočio na Kongresu Antona Šmita, Jove i Sretena Jakšića, Franje Raušera, tada uvažavanih sindikalnih funkcionera iz redova centrumaša. Trudio sam

se da sabilježim sve šta je ko rekao i kakvo je bilo reagovanje prisutnih delegata. Vjerovao sam da će sve to biti interesantno kad budem podnosio izvještaj o ulješću na Kongresu.

Tada sam u Sarajevu upoznao brata Dragana Goluba, koji je radio kao krojač. Mislim da se posebno nije isticao u sindikalnom i političkom radu.

Poslije povratka u Banju Luku podnio sam izvještaj u svojoj podružnici. Razmišljajući danas o tom vremenu, stiđen utisak da je to bila i jedina podružnica Glavnog radničkog saveza u Banjoj Luci, jer da ih je bilo više, sasvim sigurno, izvještaj bi trebalo podnositi na širem skupu budući da se radilo o Kongresu, a ne skupu jednog strukovnog sindikalnog saveza. Sačinio sam izvještaj kako sam najbolje znao. Plad i bez ikakvih iskustava kako treba izvještaj podnositi, napisao sam tekst izvještaja u obliku hronologije ili preslikavanja toka Kongresa. Izlagao sam ko je sve podnosio izvještaje i šta su oni tretirali, ko je sve diskutovao i kakvo je bilo reagovanje, kao i kakvi su zaključci doneseni.

Svi su pažljivo slušali u prostoriji zgrade OUZOR-a, a naročito kada sam iznosio pojedine diskusije. Istakao sam da je jedan radnik po prezimenu Praljak veoma oštro kritikovao braću Jakšić i ostale iz rukovodstva Glavnog radničkog saveza i rukovodstva Socijalističke partije. Otvoreno im je rekao, čega se dobro sjećam: "Preko noći od komunista postali ste socijalisti i sa lični interes postali bi svi!".

Čim sam ovo kao značajno posebno naglasio, prekinuo me je dr Branko Čubrilović upadivši: "Tako je. Pravo im je rekao!". On je tada u OUZOR-u radio kao ljekar.

Ovo moje izlaganje o reagiranjima na Kongresu, bilo u diskusijama ili u mišljenjima delegata, posebno je ozlojeđilo Pantu Krekića. Posljedica je bila da sam ubrzo dobio otkaz. Za to se potrudio baš on, Panto Krekić. To me je egorđilo, zbog čega sam i bio potpisnik tužbe protiv njega, u vrijeme kad sam bio otpušten.

Radilo se o korišćenju položaja u ličnu korist. Bile su to pretežno sitnije stvari, ali ih je bilo mnogo. Prepušte i razne greške u poslu najviše je i mogao utvrditi njegov zamjenik Martin Zrelec. On je i prikupio dokazni materijal za podnošenje prijave Središnjem uredu za osiguranje radnika u Zagrebu.

Ogorčen na Pantu Krekića zbog otpuštanja sa posla, prih-

vatio sam prijedlog da budem potpisnik tužbe protiv njega. Po dobivanju tužbe, SUZOR je otpočeo istragu. Tada me je pozvao Krenk i tom prilikom rekao: "Znam da ste potpisnik. To ste sigurno učinili jer ste smatrali da sam ja kriv za ono što se s vama dogodilo".

Istraga SUZOR-a utvrdila je nepravilnosti u radu. Više nije mogao ostati u Banjoj Luci. Premješten je sa direktora OUZOR-a u Split. U vrijeme njegovog suspendovanja pa sve do postavljenja Jakova Lastrića, vršilac dužnosti direktora bio je Martin Zreleo.

U to je vrijeme kao podvornik u OUZOR-u radio Milivoje Kovačević, veoma agilan radnik. Bio je veoma pravičan i reagirao je na nepravilnosti i nepravde. Kad je bilo potrebno suprotstavljao se i funkcionerima, uključujući kasnije i Jakova Lastrića. Kao podvornik i kurir u OUZOR-u bio je zaposlen i Asim Dželić. Stanovao je sa svojom ženom u dvorištu OUZOR-a, gdje je njegova žena kuhala kafu za činovnike.

Na upražnjeno mjesto direktora OUZOR-a u Banjoj Luci raspisan je natječaj. Konkurisao je i Jakov Lastrić, koji je nekoliko godina živio u emigraciji u Beču, gdje je bio, kako se čulo, član partijskog rukovodstva. U Jugoslaviju se vratio negdje oko 1925. ili 1924. godine. Njegov protukandidat na položaj direktora bio je Bogdan Krstić, jedan od lidera centrista u Sarajevu. Za Lastrića su glasali svi u Ravnateljstvu OUZOR-a, formiranom na paritetnoj osnovi jer su polovinu sastava delegirali radnici, a drugu polovinu poslodavci. Protiv prijema Lastrića jedino je glasao Marijan Pašalić. Tako je Lastrić bio izabran.

Kada je na položaj direktora došao Lastrić, ponovo smo primljeni na rad Slavko Lastrić i ja. Studije nisam zanemario. Pripremao sam ispite i išao na polaganje, odnosno polagao kolokvije i na kraju položio 1926. godine pedagoški ispit, jer su kolokviji u ono vrijeme bili ono što su danas ispiti. Pedagoški ispit dao mi je kvalifikaciju da se mogu baviti nastavničkim poslom, ali je rad u OUZOR-u više odgovarao mojim afinitetima.

Kada je Jakov Lastrić izabran za direktora OUZOR-a u brzo je na položaj zamjenika postavljen Dragan Golub. Na ovom je položaju bio i u maju 1930. godine kad sam konkurisao i bio primljen na natječaj za službu u OUZOR-u Skoplje. Interesantna je njegova evolucija. Bio je jedan od instaknutijih funkcionera KPJ

u Banjoj Luci u legalnom periodu djelovanja. Poslije donošenja Zakona o zaštiti države, koji je donesen avgusta 1921. godine, postepeno se približava centrumašima. Mislim da se politički oblikuje kao centrumaš već u početku 1922. godine, a možda, iz oportunističkih razloga i par mjeseci ranije. U vrijeme zapošljavanja u OUZOR-u, već je bio na tim političkim pozicijama. Kad je obrazovan sindikat JUGORAS-a, on mu pristupa. Tada je radio u Osijeku. Poslije uspostavljanja tzv. NDH dolazi u Banju Luku. S obzirom da se ranije sprijateljiio sa Blažom Gutićem, odnosno družio se s njim prije odlaska iz Banje Luke, obratio mu se pitajući ga da li u Banjoj Luci ima kakvo mjesto za njega da bi se zaposlio. Blaž Gutić mu je odgovorio da za njega ima slobodno mjesto samo u zatvoru. Shvatajući odgovor Blaža Gutića kao sasvim realnu opasnost, Dragan Golub iseljava iz Banje Luke. Tek poslije rata doznao sam da se priključio četnicima na Ravnoj Gori, odnosno krugu saradnika Draže Mihajlovića. Sa četnicima je iz Jugoslavije 1945. godine emigrirao, a kasnije tamo i umro.

Njegova politička evolucija u desno nije započela odmah poslije donošenja Obznane. On je poslije donošenja ovog zloglasnog akta rešima još bio komunista. Naime, poslije donošenja Obznane izabrani komunistički poslanici u Ustavotvornoj skupštini bili su na slobodi jer ih je štitiio poslanički imunitet. Oni su u Ustavotvornoj skupštini protestirali protiv donošenja Obznane, odnosno zabrane KPJ i revolucionarnih sindikata, odnosno protiv terora i hapšenja primjenjivanih od 30. decembra 1920. godine pa na dalje. Hapšenja su naročito bila intenzivna u Banjoj Luci januara 1921. Međutim, sva ta hapšenja nisu uništila banjalučku partijsku organizaciju. Poslije istupanja Jakova Lastrića u Ustavotvornoj skupštini, poslije njegovog povratka u Banju Luku, negdje u februaru 1921. godine, u Banjoj Luci je organizovana bakljada. Banjalučka partijska organizacija bila je organizator ove bakljade. Oko 200 radnika okupilo se pred Radničkim domom, koji je po naredjenju već 30. decembra 1920. godine bio zatvoren, i pored džamije (na mjestu gdje je danas hotel "Palas") i u povorci izašli na glavnu ulicu. Povorka je sa bakljama prošla glavnom ulicom i pored hotela "Bosna" skrenula prema starom katoličkom groblju, u čijoj je neposrednoj blizini stanovao Jakov Lastrić sa svojom porodicom. Radnici su pred kućom uzvici- ma pozdravljali Lastrića. Sa balkona je zatim održao govor Dragan